

О.С. Наумова,
здобувач Київського університету права
НАН України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАСЛІДКІВ ЯК КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ ОСОБИ

У статті на підставі системного аналізу досліджено питання кримінально-правової характеристики суспільно небезпечних наслідків як кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів проти волі особи. Встановлено критерії для визначення змісту понять “фізичне страждання” як кваліфікуючої ознаки ст. 146 КК України, “застосування насильства” як кваліфікуючої ознаки ст. 150-1 КК України, “тяжкі наслідки” як особливо кваліфікуючої ознаки злочинів, передбачених статтями 146, 147, 149, 151 КК України. На підставі отриманих результатів запропоновано окремі правила кримінально-правової кваліфікації та сформульовано критерії для конкретизації зазначених оцінних понять.

Ключові слова: злочини проти волі особи, суспільно небезпечні наслідки злочину, оцінне поняття, тяжкі наслідки, фізичне страждання, кримінально-правова кваліфікація.

В статье на основании системного анализа исследуются вопросы уголовно-правовой характеристики общественно опасных последствий в качестве квалифицирующих и особо квалифицирующих признаков преступлений против свободы личности. Установлены критерии для определения содержания понятий “физическое страдание” как квалифицирующего признака ст. 146 УК Украины, “применение насилия” как квалифицирующего признака ст. 150-1 УК Украины, “тяжелые последствия” как особо квалифицирующих признаков преступлений, предусмотренных статьями 146, 147, 149, 151 УК Украины. На основании полученных результатов предложены отдельные правила уголовно-правовой квалификации и сформулированы критерии для конкретизации таких оценочных понятий.

Ключевые слова: преступления против воли лица, общественно опасные последствия преступления, оценочное понятие, тяжелые последствия, физическое страдание, уголовно-правовая квалификация.

Paper on the basis of a system analysis examines the issues of criminal law characteristics of dangerous consequences as aggravating and particularly aggravating circumstances of the crimes against liberty. The criteria for determining the content of the concepts of “physical suffering” as aggravating circumstances Art. 146 of the Criminal Code of Ukraine, “violence” as aggravating circumstances Art. 150-1 of the Criminal Code of Ukraine “serious consequences” as a sign of particular crimes under Articles 146, 147, 149, 151 of the Criminal Code of Ukraine. On the basis of the proposed rules separate criminal legal qualifications and criteria formulated to specify these valuation concepts are considered.

Keywords: crimes against liberty, socially dangerous consequences of crime, evaluative concepts, serious consequences, physical suffering, criminal legal qualification.

Згідно зі ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність, що узгоджується із положеннями ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Кримінально-правовий захист права на свободу забезпечується встановленням відповідальності за незаконне обмеження або позбавлення свободи людини у статтях Розділу III Особливої частини КК України.

Аналіз відповідних статей КК України вказує на те, що злочини проти свободи особи у розділі III Особливої частини КК України за об'єктивною стороною сформульовані законодавцем як формальні. При цьому, настання суспільно небезпечних наслідків таких посягань виступає кваліфікуючою ознакою таких злочинів та слугує засобом диференціації кримінальної відповідальності. Характерною рисою суспільно небезпечних наслідків у злочинах проти волі особи є виклад законодавцем таких кваліфікуючих ознак шляхом закріплення оцінних понять, які, як правило, потребують конкретизації правозастосувачем у кожному конкретному випадку проведення кваліфікації.

З огляду на наведене, визначення особливостей кримінально-правової характеристики суспільно небезпечних наслідків як кваліфікуючих ознак у злочинах проти волі особи надасть можливість встановити зміст таких ознак в тому числі і з застосуванням системного тлумачення, виробити окремі критерії для конкретизації оцінних понять, таких як “тяжкі наслідки”, “фізичне страждання” тощо, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення статей Розділу III Особливої частини КК України в цій частині.

Питанням кримінально-правової охорони права на свободу, зокрема і визначення суспільно небезпечних наслідків складів злочинів, що посягають на це невід'ємне право людини, присвячені праці таких науковців, як: А.В. Андрушко, М.О. Акімов, В.І. Борисов, Т.В. Варфоломеєва, О.О. Володіна, З.А. Загиней, В.Г. Кундеус, Я.Г. Лизогуб, А.М. Орлеан, А.С. Політова, М.І. Хавронюк, С.Д. Шапченко та інші. Проте не було предметом окремого дослідження питання визначення змісту суспільно небезпечних наслідків як кваліфікуючих ознак злочинів проти волі особи.

Метою цієї статті є надання кримінально-правової характеристики визначеним у статтях Розділу III Особливої частини КК України кваліфікуючим та особливо кваліфікуючим ознакам у виді настання різнорідних суспільно небезпечних наслідків цих злочинів, визначення та конкретизація їх змісту.

Перш за все, слід зазначити, що у теорії кримінального права суспільно небезпечні наслідки злочину визначаються як передбачена кримінально-правовою нормою матеріальна та нематеріальна шкода, яка спричиняється злочином об'єкту посягання [1, с. 137]. Суспільно небезпечні наслідки поділяються на наслідки матеріального та нематеріального характеру. В свою чергу наслідки матеріального характеру можна розділити на майнову та фізичну шкоду. Наслідки нематеріального характеру заподіюють нематеріальну шкоду потерпілому.

У статтях Розділу III Особливої частини КК України суспільно небезпечні наслідки як обов'язкова ознака складу злочину передбачені у ч.ч. 2, 3 статей 146, ч. 2 ст. 147, ч.ч. 2, 3 ст. 149, ч.ч. 2, 3 ст. 150-1, ч. 2 ст. 151 КК України. Таким чином, настання відповідних наслідків утворює самостійний склад злочину, а самі наслідки виступають кваліфікуючими ознаками, під якими у юридичній літературі розуміють передбачені законом притаманні частині злочинів відповідного виду суттєві обставини, що відбивають типовий, значно змінений порівняно з основним складом злочину ступінь суспільної небезпечності вчиненого й особи винного та вплив на законодавчу оцінку вчиненого й міру відповідальності [2, с. 48].

Такими ознаками у Розділі III Особливої частини КК України виступають: 1) незаконне позбавлення волі або викрадення людини, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань (ч. 2 ст. 146 КК України); тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 146 КК України); 2) захоплення або тримання особи як заручника, що спричинили тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 147 КК України); 3) торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, поєднана з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч. 2 ст. 149 КК України); поєднана з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч. 3 ст. 149 КК України); тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 149 КК України); 4) використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, пов'язане із застосуванням насильства (ч. 2 ст. 150-1 КК України); спричинення середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 150-1 КК України); 5) незаконне поміщення в психіатричний заклад, що спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 151 КК України).

Аналіз наведених кваліфікуючих ознак надає можливість вказати про використання законодавцем для диференціації кримінальної відповідальності у злочинах проти волі особи суспільно небезпечних наслідків двох видів: 1) спричинення фізичної шкоди різного виду; 2) спричинення тяжкої шкоди як комбінованих суспільно небезпечних наслідків, що включають шкоду як матеріального (фізичну або майнову), так і нематеріального характеру.

Варто зазначити, що системний аналіз характеру фізичної шкоди, яка визначає зміст суспільно небезпечних наслідків складів злочинів, передбачених ч. 2 ст. 146, ч. 2, 3 ст. 149, ч. 2, 3 ст. 150-1 КК України демонструє відсутність єдності застосованої законодавцем термінології та використання оцінних понять, що в окремих випадках утруднює кримінально-правову кваліфікацію.

Зміст поняття “фізичне страждання” у ч. 2 ст. 146 КК України. У нормах КК України відсутнє законодавче визначення змісту вказаного поняття. Т.В. Варфоломеева зазначає, що під заподіянням потерпілому фізичних страждань як кваліфікуючої ознаки складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 146 КК України слід розуміти насильство, яке викликає сильний біль, створення нестерпних для людини умов перебування в ізоляції (надто висока або надто низька температура в приміщенні, ненадання їжі, води тощо) [3, с. 380]. В. І. Борисов вважає, що це випадки, коли потерпілому спричиняється сильний фізичний біль або його тримають у виснажливих для людського організму умовах (наприклад, у холодному чи вологому приміщенні, без їжі) [4, с. 108]. Таке визначення підтверджує і судова практика. Наприклад, згідно з вироком Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області 23.10.2013 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 засуджено за ч. 2 ст. 146 КК України за незаконне викрадення людини, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань. Судом встановлено, що потерпілого посадили до багажника автомобіля, вивезли за межі м. Ізмаїла та утримували на дворі будинку, при цьому вказані дії супроводжувались спричиненням фізичних страждань, які виразилися в прив'язуванні потерпілого за допомогою камери від покришки велосипеда до стовпа, та в подальшому, проти волі потерпілого вивезли та продовжували утримувати на дворі іншого будинку, спричинивши потерпілому фізичні страждання, які виразилися в утриманні його у закритому підвалі будинку, що не давало потерпілому орієнтуватися у просторі та часі, обмеживши його у прийомі їжі, води, а також в справлянні природних потреб [5].

Варто зазначити, що фізичне страждання з огляду на диспозицію ст. 127 КК України є однією із альтернативних ознак складу злочину катування. При цьому, катуванням визнається, зокрема, умисне заподіяння фізичного страждання потер-

пілому шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з відповідною метою. Визначення поняття побої, мучення, мордування вміщено у пунктах 3.1.–3.3. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6, відповідно до яких побої характеризуються заподіянням багаторазових ударів; заподіяння мук – це дії, спрямовані на тривале позбавлення людини їжі, пиття чи тепла, залишання його в шкідливих для здоров'я умовах та інші подібні дії; мордуванням визнаються дії, що полягають в багаторазовому або тривалому спричиненні болю: щипання, шмагання, нанесення численних, але невеликих ушкоджень тупими чи гостроколючими предметами, діяння термічних факторів та інші аналогічні дії [6].

Таким чином, для з'ясування змісту поняття “фізичне страждання” у ч. 2 ст. 146 КК України необхідно враховувати, що до цього поняття входить заподіяння фізичного страждання шляхом нанесення побоїв, мучення, мордування, заподіяння сильного фізичного болю, що включає як активну дію особи, яка вчиняє відповідний злочин, так і пасивну поведінку щодо викраденого або позбавленого волі потерпілого (в частині позбавлення їжі, пиття чи тепла, залишання його в шкідливих для здоров'я умовах та інші подібні дії).

Водночас, не вирішеним в юридичній літературі є віднесення чи не віднесення до поняття “фізичні страждання” шкоди у вигляді заподіяння потерпілому легких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень. На нашу думку, зважаючи на те, що у ч. 3 ст. 146 КК України міститься особливо кваліфікуюча ознака “тяжкі наслідки”, якими визнаються смерть потерпілого, його самогубство, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, психічне захворювання, переривання вагітності, заподіяння майнової шкоди у великих та особливо великих розмірах [3, с. 380], а нормативного визначення поняття “фізичне страждання” ст. 146 КК України не містить, вважаємо, що з огляду на досліджену судову практику та зіставляючи розмір санкцій ст. 125, ч. 1 ст. 122 та ч. 2 ст. 146 КК України, спричинення легкого тілесного ушкодження, середньої тяжкості тілесного ушкодження без кваліфікуючих ознак охоплюється поняттям “фізичне страждання”. Разом з цим, слід зазначити, що використане законодавцем поняття “фізичне страждання” має бути нормативно визначено, наприклад, у примітці до ст. 146 КК України.

Недоліки застосування поняття “фізичне страждання” створює також проблемні питання під час кваліфікації злочинів за сукупністю, наприклад ч. 2 ст. 146 та ст. 127, або ж ч. 2 ст. 146 та ч. 2 ст. 355 КК України, коли з огляду на диспозиції статей 127 та 355 КК України насильство щодо потерпілого вчиняється з відповідною метою. Згідно з вироком Нововолинського міського суду Волинської області від 31.01.2014 ОСОБА_2 та ОСОБА_3 засуджено за ч. 2 ст. 355, ч. 2 ст. 146 КК України як примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань, вчиненого групою осіб, поєднане з насильством, що не є небезпечним для життя та здоров'я та незаконне позбавлення волі, що супроводжувалось заподіяння фізичних страждань. Засуджені знаходячись у гаражному приміщенні та примушували потерпілого сплатити борг ОСОБА_3 в сумі 10 000 грн., при цьому застосували до останнього насильство, що не є небезпечним для його життя і здоров'я, яке виражалось у нанесенні ударів дерев'яними палицями по тулубу та інших частинах тіла потерпілого, спричинивши йому тілесні ушкодження [7].

В іншому випадку, вироком Київського районного суду м. Полтави від 10.01.2013 ОСОБА_2 засуджено за ч. 1 ст.127 КК України як умисне заподіяння сильного фізичного болю, фізичних та моральних страждань, шляхом нанесення

побоїв, мучення та інших насильницьких дій з метою примусити потерпілу вчинити дії, що суперечать її волі та за ч. 2 ст. 146 КК України як незаконне позбавлення волі людини, що супроводжувалося заподіянням останній фізичних страждань. Судом встановлено, що: “в період з 22 год. 08.08.2012 до 15 год. 00 хвилин 09.08.2012 ОСОБА_2 правомірно перебуваючи в квартирі, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння, після спільного вживання алкогольних напоїв з гр. ОСОБА_3, на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин, почав наносити останній побої та мучення, що виразились у нанесенні ударів кулаками рук та ногами в ділянку тулубу і голови потерпілої, мордував останню, свідомо позбавляючи її надання кваліфікованої медичної допомоги” [8].

Натомість, у фактично аналогічному випадку вироком Артемівського міськ-районного суду Донецької області від 27.05.2015 дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ч. 1 ст. 127 КК України, оскільки він “умисно заподіяв сильного фізичного болю, фізичного та морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення, інших насильницьких дій з метою примусити потерпілу вчинити дії, що суперечать її волі, а також з метою залякування, та за ч. 1 ст. 146 КК України, оскільки він вчинив дії щодо незаконного позбавлення волі потерпілої ОСОБА_3” [9]. При цьому, насильство, що спричинило фізичні страждання потерпілій, кваліфіковано за ст. 127 КК як ознакою цього складу злочину, а спричинення фізичних страждань під час позбавлення волі потерпілої суд не кваліфікував.

Ми підтримуємо позицію щодо кваліфікації діянь, передбачених ч. 1 ст. 127 або ж ч. 2 ст. 355 КК у випадках незаконного позбавлення волі потерпілого додатково за ч. 1 ст. 146 КК України без інкримінування кваліфікуючої ознаки “фізичне страждання”, за умови, що насильство застосовується до потерпілого з відповідною метою, передбаченою диспозиціями цих статей КК України. Таким чином, у випадках, коли незаконне позбавлення волі або викрадення людини вчиняється з метою вчинення іншого злочину, обов'язковою ознакою якого є застосування фізичного насильства з певною метою (виконання зобов'язання, залякування тощо) кваліфікація застосованого насильства ще й за ч. 2 ст. 146 КК України є надлишковою. Дотримання зазначеного положення надасть можливість уникнути подвійної кримінально-правової оцінки застосованого насильства у таких випадках.

Щодо інших кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, які визначають спричинення фізичної шкоди (окрім тяжких наслідків), проблемних питань під час визначення їх змісту не виникає. Так, визначення кваліфікуючих ознак, що полягають у застосуванні насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч. 2 ст. 149 КК України) та застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч. 3 ст. 149 КК України) не міститься в нормах КК України. Водночас, суди під час кваліфікації цих ознак застосовують тлумачення відповідних понять, що визначені у пунктах 5 та 9 Постанови пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 “Про судову практику у справах про злочини проти власності” [10]. Так, у п. 5 Постанови пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 “Про судову практику у справах про злочини проти власності” визначено, що під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, слід розуміти умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короткочасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння [10]. Згідно з п. 9 цієї Постанови небезпечне для життя чи здоров'я насильство – це умисне заподіяння

потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них слід відносити, зокрема, і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо.

Визначення змісту вищенаведених суспільно небезпечних наслідків надає можливість з урахуванням системних зв'язків ч. 2 та ч. 3 ст. 149 КК України визначити поняття “тяжкі наслідки” в аспекті фізичної шкоди. Зокрема, В. І. Борисов наголошує, що: “тяжкими наслідками у ч. 3 ст. 149 КК України слід визнавати спричинення смерті потерпілому через необережність, його самогубство, тяжка хвороба, у тому числі психічна, залишення потерпілого після використання у небезпечному для життя стані тощо” [4, с. 117].

Визначення змісту особливо кваліфікуючої ознаки у ч. 3 ст. 150-1 КК України (спричинення середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження) здійснюється з урахуванням змісту Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6. Водночас, з урахуванням системного тлумачення ч.ч. 2, 3 ст. 150-1 КК України, така кваліфікуюча ознака ст. 150-1 КК України, як застосування насильства, визначається як спричинення легкого тілесного ушкодження, побоїв або мордування.

Як уже зазначалось, законодавцем для диференціації кримінальної відповідальності у злочинах проти волі особи використано суспільно небезпечні наслідки у виді спричинення тяжкої шкоди як комбінованих суспільно небезпечних наслідків, що включають шкоду як матеріального (фізичну або майнову), так і нематеріального характеру.

Поняття “тяжкі наслідки” визначається як у статтях Загальної частини КК України, так і у статтях усіх Розділів Особливої частини КК України. Разом з тим, єдиного термінологічного визначення цього поняття не міститься у статті КК України, а також в усталеній судовій практиці. Р. І. Лемеха, здійснюючи аналіз поняття “тяжкі наслідки”, пропонує розглядати зазначене поняття у вузькому розумінні як вид суспільно небезпечних наслідків, які характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпеки та потребують конкретизації у кожному окремому випадку [11, с. 5].

Зазначимо, що визначення поняття “тяжкі наслідки” у статтях 146, 149 КК України в аспекті спричинення фізичної шкоди може бути проведено шляхом системного аналізу змісту інших ознак, що визначають суспільно небезпечні наслідки відповідних діянь, проте у ч. 2 ст. 147, ч. 2 ст. 151 КК України “тяжкі наслідки” виступають єдиним суспільно небезпечним наслідком захоплення заручників та незаконного поміщення в психіатричний заклад.

Стосовно визначення у ч. 2 ст. 147 КК України поняття “тяжкі наслідки” у юридичній літературі зазначається, що такими наслідками визнаються смерть хоча б одного потерпілого або будь-кого із його рідних або близьких йому осіб, самогубство потерпілого, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, спричинення великої матеріальної шкоди, тривала дезорганізація роботи установи, підприємства, організації [3, с. 382; 4, с. 110]. Щодо кваліфікації застосування фізичного насильства, що спричиняє побої, мордування, легкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, на думку О.О. Володіної, аналіз санкцій ч. 1 ст. 147 КК України та статей 122, 125, 126, 127 КК України свідчить, що ці злочини є менш тяжкими ніж

захоплення заручників. Таким чином, вчена зазначає, що застосування вищезазначених видів насильства для захоплення заручників охоплюється ч. 1 ст. 147 КК України та не потребує додаткової кваліфікації за статтями 122, 125, 126, 127 КК України [12, с. 140].

Не заперечуючи позицію О.О. Володіної, слід наголосити на необхідності визначити безпосередньо у ст. 147 КК України поняття “тяжкі наслідки” задля усунення різного тлумачення цього оцінного поняття та проведення правильної кримінально-правової кваліфікації за ст. 147 КК України у випадку спричинення шкоди здоров’ю потерпілого.

Немає єдності також і у визначенні змісту поняття “тяжкі наслідки” у ч. 2 ст. 151 КК України. Так, М. І. Хавронюк відносить до тяжких наслідків у ч. 2 ст. 151 КК України спричинення потерпілому середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження [13, с. 385]. А. В. Андрушко, аналізуючи позиції науковців щодо визначення змісту цього поняття вказує, що: “трактування поняття “тяжкі наслідки”, за спричинення яких законодавець посилює відповідальність за незаконне поміщення в психіатричний заклад, викликає чимало труднощів, однак відмовлятися від вказаної кваліфікуючої ознаки, залишивши в ч. 2 ст. 151 КК України вказівку “лише на спричинення з необережності смерті потерпілого, як це пропонують окремі науковці, немає достатніх підстав” [14, с. 55]. Варто зазначити, що за ч. 2 ст. 151 КК України відсутня судова практика, що не надає можливості дослідити позицію правозастосувачів щодо змісту цього поняття.

На нашу думку, з урахуванням системного аналізу до змісту оцінного поняття “тяжкі наслідки”, у статтях Розділу III Особливої частини КК України, тяжкими наслідками у ч. 2 ст. 151 КК України слід визнавати спричинення смерті потерпілому через необережність, його самогубство, тяжку хворобу, велику матеріальну шкоду, незаконне поміщення в психіатричний заклад протягом тривалого часу тощо.

В аспекті заподіяння майнової шкоди як особливо кваліфікуючої ознаки “тяжкі наслідки” у статтях 146, 147, 149, 151 КК України зазначимо, що кількісний критерій для обчислення шкоди у великих та особливо великих розмірах не визначається навіть у юридичній літературі. Зазначимо, що розміри таких сум мають бути визначені законодавчо, що передбачає визначення усіх ознак комбінованого поняття “тяжкі наслідки” у відповідних статтях Особливої частини КК України. Водночас, вважаємо за необхідне зауважити, що для конкретизації матеріального аспекту можливо використати положення примітки 1 до ст. 185 КК України, в якій визначено кількісний обрахунок шкоди у великих та особливо великих розмірах для злочинів проти власності.

Враховуючи наведене, зазначимо, що аналіз наведених кваліфікуючих ознак надає можливість вказати про використання законодавцем для диференціації кримінальної відповідальності у злочинах проти волі особи суспільно небезпечних наслідків двох видів: 1) спричинення фізичної шкоди різного виду; 2) спричинення тяжкої шкоди як комбінованих суспільно небезпечних наслідків, що включають шкоду як матеріального (фізичну або майнову), так і нематеріального характеру.

Для з’ясування змісту поняття “фізичне страждання” у ч. 2 ст. 146 КК України необхідно враховувати, що до цього поняття входить заподіяння фізичного насильства шляхом нанесення побоїв, мучення, мордування, заподіяння сильного фізичного болю, що включає як активну дію особи, яка вчиняє відповідний злочин, так і пасивну поведінку щодо викраденого або позбавленого волі потерпілого (в частині позбавлення їжі, пиття чи тепла, залишання його в шкідливих для здоров’я умовах та інші подібні дії).

Тяжкими наслідками у злочинах проти волі особи (ст.ст. 146, 147, 149, 151 КК України) слід визнавати спричинення смерті потерпілому через необережність, його самогубство, тяжку хворобу, спричинення матеріальної шкоди у великому або особливо великому розмірі тощо.

Отримані висновки сприятимуть подальшому дослідженню проблемних питань визначення змісту суспільно небезпечних наслідків у злочинах проти волі особи та удосконалення правил кримінально-правової кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Юридическая литература, 1960. – 352 с.
2. Гуророва Н.О. Проблеми вдосконалення кваліфікуючих ознак злочинів у сфері господарської діяльності // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : матер. наук.-практ. конф. / ред. кол. : В.В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х. : “Кроссруд”, 2006. – С. 47–50.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : У 2 т. – Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – [5-те вид., допов.]. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – Х., 2013. – 1040 с.
5. Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області 23 жовтня 2013 року / Провадження № 1-кп/500/232/13 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу з ЄДРСР : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35378994>.
6. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>.
7. Вирок Нововолинського міського суду Волинської області від 31.01.2014 / справа № 165/1159/13-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39081381>.
8. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 10.01.2013 / справа № 1609/10981/12 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28553286>.
9. Вирок Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 27.05.2015 / справа № 219/1584/15-к / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44413239>.
10. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 10 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
11. Лемеха Р.І. Поняття “тяжкі наслідки”: проблеми визначення змісту / Р.І. Лемеха // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 1(14). – С. 1–6.
12. Володіна О.О. Фізичне насильство як спосіб захоплення заручників / О.О. Володіна // Право і Безпека. – 2012. – № 4. – С. 139–143.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [9-те вид., переробл. та допов.]. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
14. Андрушко А.В. Диференціація кримінальної відповідальності за незаконне поміщення в психіатричний заклад / А.В. Андрушко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право. – Випуск 35. Частина II. – Том 3. – С. 52–55.

Отримано 31.10.2016